

Txillardegi, edo fideltasun baten biografia

José Luis Alvarez Enparantzaz berba egitea, XX. gizaldiko euskal prosagilerik onenetariko batez berba egitea dela, honezkero topiko bihurtu da. Baina era berean bihur liteke topiko, zalantza izpirik ez, Txillardegiz berba egitea fideltasun eta koherentzia ideologikoaz berba egitea dela, hain baita egia, edozelakoa delarik norberak fideltasun eta iraunkortasun horien edu-kinaz daukan eritzia.

Donostian jaioriko José Luis Alvarez Enparantza, hezkuntza fineko mutila (musikan pianoa eta ingeniaritzan industria), eta itxura ez txarragoko gizon dotorea, topikoak topiko, ez zuen zertan izan dena eta oraino badena bihurtu behar, gerrosteko euskal prosaren aitzindarietarikoa bat euskal idazlea izateak inongo ospe sozialik sortzen ez zuenean; Euskal Herriaren historian, batzuentzat onerako eta zenbaitzuentzat txarrerako zeresan handia eduki duen eta oraino ere daukan ETA erakunde armatuaren sortzaileetarikoa bat; eta halaber zenbaitentzat erabat arbuiagarri gerta daitekeen jarrera finko eta sendoaren euslea: «idatzi egiten dut abertzailea naizelako» (hala entzun nion nik duela 25 urte Donibane Lohizuneko Udako Euskal Unibertsitateko lehenengo saio haierarikoa baten).

Ez, ez zuen inongo beharrik horretarako. Gertuko inguruntan bazeukan non ikus eta kopia erosotasun eta lasaitasunari dagozkienetan. Eta halaz ere eutsi zion. Oraino ere badeutso. Eta dirudienez, destainak, arrakastak, atralakak, atarramenduak, parramen zein pozak direnak direla, eutsi eginen dio.

Ohore zuri, Jose Luis!

Donostian 1929an jaioa, laster hsi zen euskal gauzekin kezkatzen eta 1957an jadanik bere lehenengo liburua argitaratu, *Lehuriaren egunkari ezkutua*. 28 urte zeuzkanean halandaze. Gero, e-eta joera existentzialista beraren barruan *Peru Leartzako* etorri-ko zen (1960), nik neuk lehenengoz irakurri nuenetik beti gozotasun bereziaz gogoratu dudan eleberria. Eta 1965an, liburu bat itxuraz txiki, baina beraren literaturnortasunaren adierazgarririk sendoe-na: *Huntaz eta hartaz*. Prosa-saio labur ederrak, polemikoak eta norberari irakurtzean halako hizkuntza sendo eta indartsu baten jabe izatearen zentzazioa sortzen diotenak. Berba laburrez adierazita, euskal prosa modernoaren lehenengo ekoizpen trinkoetariko bat. Gero nahi beste lan etorriko dira, bai Txillardegirenak berarenak zein beste hainbesterenak. Eta gaur egun aurrera goaz horiek guztiek prosaren garaketan egin dizkiguten lan eta trabailuengatik.

Literatur-ikuspegi hutsez, garai honetakotzat ere jo daiteke 1969an argitaratu zuen Elsa Scheelen, hizkuntza askozaz ahalt-suago batez existentzialista ez baina eguneroko bizitzari begiratzen dion eleberria burutu zuelako. Izan ere, gero etorriko dena, euskal prentsan argitaraturiko hainbeste artikulu izanen da, *Zeruko Argian* batez ere, ez baina bakarrik, eta orobat hainbeste gramatikoliburu euskara batuaren fabore, hala nola *Sustrai bila*, *Euskara batua zertan den*, *Oinarri bila*, *Euskal gramatika*, e.a. Esan ere esan behar delako gerrosteko idazleetan Txillardegi izan dela Euskara Batuak eduki duen zutaberik sendoenetariko bat, Gabriel Aresti, Jon Etxaide, Jon Mirande eta Koldo Mitxelenarekin batera.

Beranduago beste eleberri bi argitaratuko ditu: *Haizeaz bestaldetik* (1979), hasierako joeretara eroaten gaituena, eta guztiz bizia eta arina gertatzen den azkena, *Exkixu* (1988). Horretan, e-

takide baten istorioa kondatzen digu: mutil baserritar baten istorio malkarra etatiar bihurtu bitartean eta burrukan hil arte. Askorentzat, segurutik pertsonaiaren ideologiarekin bat ez etortzeagatik, bakun eta eskematiko. Nire gardiz, baina, zorrotz eta sendo edozein delarik irakurlearen eritzia, pertsonaiaren barnemunduen adierrazgarri bikaina delako eta barnemundu horrek sortzen dizkion kontraesan, zalantza eta sufrimenduenak.

Bere lan gramatikalekin beti segika, beste lan bi ere argitaratu dizkigu Jose Luis Alvarez-ek aspalditxo honetan, *Antigua 1900* (1991), berea den Donostiako auzo horretaz, eta azkenean *Euskal Herria helburu* (1966), apur bat bere bizitza politikoaren bilduma ideologikotzat jo daitekeena, beti ere, berak bakarrik antza daukien prosa zehatz eta askoren ustez ezin gaındituzkoa idatzia. Eta dauzkan 68 urteekin ez dira azkenak izanen.

Ohorezko lerro hauek idazten dihardudala irudi bi datozkit orain burura. Bata, Euskal Telebistak egin dion programa eder baten pianoa jotzen. Jose Luis den gizon gogorra, egin eta sufritutakoengatik, bere baserriko egongelan, sutondoan pianoa jotzen. Bestea, Ameriketakoa da, Los Angeles-en emandako urtearena, Wil-shire Avenue-tik ondoko apartamentu-eraikineko nire alboko baten Jone bere emaztearekin batera bizi izandakoa. Elkarrekin egindako hainbeste bidaiaren artean bat daukat bereziki buruan gordeta, Grand Canyon deritzonera eginikoa. Arratsaldeko laurak dira. Goizean ezin izan dugu ezer ikusi, goikaldeko hegi guztiak, begirategiak kokaturik dauden hegiak alegia, lainoz eta elurrez beteta daudelako. Bazkaldu eta gero, ostera ere bertara hurbildu garela-rik, ikuskaria ezin sinestekoa, tenperatura-aldaketa bat gertatu da eta 1500 metroko sakonune horretan sarturik dauden hodei guztiak kanoi batek jaurtikiak bezala ateratzen ari dira ziztu bizian. Hor gaude Jose Luis bera, Jone emaztea, Héctor gurekin etorri den nire ikaskide bat eta laurok, aho bete haginekin ezin ezer esanez.

Horrela irudikatzen dut gizon hau, beti gora, beti indartsu,
beti bere herriaren alde lan egiteko prest.

Ohore zuri, José Luis!